

700 ÅRS KAMP OM KARELEN

Av fil. lic. BIRGER SWEDENBORG, Stockholm

DE SENASTE åren ha på ett sätt som aldrig förr skjutit fram Karelen ej blott i Finlands utan i hela Nordens och i någon mån även det övriga Europas blickpunkt. Härvid har det varit iögonenfallande, hur litet den historiska litteraturen behandlat karelarnas land som en helhet. För att i någon mån fylla denna lucka har en ung finsk historiker, fil. mag. *Torsten G. Aminoff*, nyligen utgivit en bok, »*Mellan svärdet och kroksabeln*», som vill skildra den 700-åriga kampen om karelarnas land. Aminoff framhåller i förordet, att han är väl medveten om de brister, som vidlåda hans arbetsresultat; kriget har i åtskilliga fall gjort det omöjligt att ens i fråga om det tryckta materialet gå till primärkällorna. Det oaktat erbjuder hans bok ur historisk synpunkt stort intresse.

Aminoff börjar med en skildring av hur skandinaverna grundade östslavernas rike. Den är väsentligen byggd på den ryska Nestorskrönikan. Vid mitten av 800-talet bebodde de finska stammarna ett område, som sträckte sig från Östersjökusten till öster om Volgakröken. De omgävos av allehanda folk, i väster av liver, kurer, ester, voter, vesper, kring stora Volgakröken av de turkiska Volgabolgarerna, på ömse sidor om nedre Don av de turkiska kazarerna. Inom den halvirkel, som anges av dessa folk, bodde de slaviska stammar, som senare sammanslötos till storryssar, vitryssar, och ukrainare. På grund av sin handelspolitiska betydelse och sina resurser blev denna brokiga och löst organiserade värld föremål för utomståendes intresse. 862 blevo varjagerna från andra sidan havet, som utkrävde skatt av de nordvästryska områdena söder om Ladoga, fördrivna, och kaos uppstod. Bud sändes efter ruserna, vars furste Rurik i Novgorod grundade ett välde, inom vilket de finska tjuderna jämte varjagerna intogo en förmånsställning. Två av Ruriks män, Askold och Dir, drogo nedför Dnjepr och grundade i Kiev ett välde, som skulle visa sig ödesdigert för Ruriks finsk-slaviska stat i norr. Rurik dog 879, och 882 erövrade hans frände Oleg Kiev, som blev »de ryska städernas moder». Genom huvudstadens förflyttning till Kiev förändrades det varjagiska rikets karaktär; dess tyngdpunkt hade förlagts i de slaviska stammarnas kulturella och geopolitiska centrum, och de finska stammarna blevo en avlägsen minoritet i rikets periferi. Jaroslav, som var gift med Olov Skötkonungs dotter Ingegerd, avslutade trots sina västeuropeiska förbindelser den varjagiska perioden i Rysslands historia. I och med att Kiev blev huvudstad omintetgjordes chansen

att den Rurikska staten utvecklade sig till en finsk stat med skandinaviskt inslag. Den slaviska kil, som riktats mot Ladogastranden, trängde nu fram längs Volchovdalen, och östersjöfinnarna höllo på att skiljas från volgafinnarna. Frågan blev, om den slaviska kilen skulle nå ännu längre till Finska viken och dela även de östersjöfinska folken i en nordlig och en sydlig grupp.

Inga historiska källor berättar varifrån karelarna kommo samt hur och när de koloniserade det land, som blev deras. Arkeologernas forskningsresultat ge emellertid en viss vägledning. Aminoff ansluter sig till professor Jalmari Jaakkolas i »Finska folkets historia» hävdade uppfattning, att karelarna invandrat från väster. Vid Ladoga uppstod en ny bygd, som småningom avsnörde sig från den avlägsna moderbygden och om några århundraden framstod som en fullt självständig finsk kulturprovins. Denna stambygd blev härden för en kulturexpansion, som lät karelarna utsträcka sin intressesfär från Ladoga till Ishavet, från Finnmarken till Dvina. Trakterna vid och söder om Neva koloniserades av ingrerna, en gren av den kareliska stammen. Samtidigt med denna karelarnas expansion hade ryska rikets tyngdpunkt förskjutits mot norr. Novgorod blev på grund av sitt läge den ryska stat, som först kom i beröring med karelarna. 1143 omnämns karelarna första gången i en rysk krönikenotis. 1187 omtalar Erikskrönikan, att karelarna bränt Sigtuna; av svenskarna uppfattades de som ryssarnas bundsförvanter. Men detta förändrades i början av 1200-talet. 1227 omtalar en rysk krönika, att furst Jaroslav låtit döpa en mängd karelare. Detta tyder på att Jaroslav sökt utsträcka sitt inflytande över det närbelägna finska området som en motvikt mot västerlänningarnas nyförvärvade provinser vid Östersjön. Kampen om Karelen, den enda barriär, som skilde Novgorod från den nordiska kulturkretsen och Östersjön, inträdde i ett akut skede.

År 1240, då mongolernas erövring av Ryssland förändrat det politiska läget i Östeuropa, inleddes en mer än 100-årig kamp, som skulle avgöra Karelens och därmed östra Östersjöbäckens ställning för hela Medeltiden och indirekt ända fram till våra dagar. Begagnande sig av ryssarnas svaghet och beroende av mongolerna inleddes en västerländsk-katolsk offensiv längs hela den östslavisk-ortodoxa västgränsen. 15 juli detta år vann emellertid storfurst Alexander av Novgorod vid Neva en seger över den av svenskar, norrmän och finnar sammansatta korsfararhären. Detta ryktbara slag, som förskaffade Alexander tillnamnet Nevski, är den första till sitt datum säkert kända märkligare tilldragelsen i Finlands historia. Bakom det svenska företaget stod biskop Tomas i Åbo. Trots nederlaget upphörde icke västerlandets expansion, som vars beskyddare påven nu alltmera framträder. 1249 företog Birger Jarl det s. k. andra korståget till Tavastland. Söder om Finska viken fördes kampen av den tyska ordensstaten. Kampens första skede, som varade till 1270, slutade med att karelarna norr om Neva fingo en internationellt fördragsfäst oavhängig ställning, medan Ingermanland förblev under Novgorods inflytande. Under kampens senare skede framträdde den svenska konungamakten som en direkt intresserad faktor. 1293 företog riksmarsken Tyrgils Knuts-

son det tredje finska korståget och grundlade Viborg. Året därpå erövrades Kexholm, varigenom svenskarna fingo fast fot vid Ladoga, för att dock redan året därpå förloras. Tyrgils Knutssons stort anlagda östpolitik att sätta sig fast vid Neva och därmed avskära Novgorod från Östersjön ledde 1300 till att Landskrona anlades inom det nuvarande Petersburgs område, men redan året därpå förstördes det, varmed Tyrgils Knutssons insats i Finlands östpolitik var avslutad. Konflikten inom Folkungaätten mellan konung Birger och hans bröder omöjliggjorde östexpansionens fortsättande. Då Magnus Eriksson 1319 valdes till Sveriges och Norges konung, öppnade sig nya möjligheter att förena de finska stammarna inom ett rike. Men det lyckades icke att förena förmyndarregeringens olikartade element kring en konsekvent östpolitik. Då talrika yttre omständigheter samtidigt försvagade Novgorods ställning, inleddes förhandlingar, som resulterade i Nöteborgsfreden 12 augusti 1323, varigenom Karelens första delning stadfästes. Detta fördrag är en milstolpe i Karelens historia. Den gräns, som vanns, var visserligen strategiskt oförmånlig såtillvida som den klöv Karelska näset på längden, men den lämnade dock Finska vikens nordkust i finska händer och gjorde försvarsproblemet möjligt att lösa. En del av den västliga karelska stammen hade fått fotfäste inom västerlandets kulturkrets, medan största delen förblev under Novgorods herravälde. Efter Nöteborgsfreden nämnas karelarna aldrig såsom deltagare i novgorodernas krigsföretag. På ingendera sidan betraktade man emellertid Nöteborgsgränsen såsom slutgiltig. Då Magnus Eriksson konsoliderat sin ställning i Norden, vände han sig åter österut. Men hans korståg 1348 och 1350 blevo resultatlösa. År 1350 avslutades den 110 år långa kampen mellan västerlandet och orienten om karelarnas land för mer än 200 år. Nöteborgsfreden 1323 stod fast.

Efter Magnus Erikssons dagar förblevo de politiska gränserna kring Finska viken oförändrade två århundraden framåt. Under denna tid förekommo dock gränsstrider och härjningar, stundom avbrutna av verkliga krigsperioder. Det militärpolitiska läget vid Nordens östgräns förändrades samtidigt i och med att Novgorod 1479 införlivades med storfurstendömet Moskva. Sverige-Finland, Norge och Ordensstaten stodo inför en långt farligare fiende än förut. Det första ryska angreppet, den s. k. Viborgska smällen 1495, misslyckades emellertid. Fredsfördragets gränslinje försköts under denna tid, i den mån den löpte genom obebodda trakter, genom en långsamt fortskridande kolonisationsverksamhet. På ömse sidor spelade härvid kyrkan en betydelsefull roll. Den politiska gränsen blev en kyrklig, och denna schism spelade säkert en lika stor roll som den statliga uppdelningen, då den karelska stammens två grenar småningom fjärmades från varandra. Aminoff anser det på grund av källornas torftighet svårt att avgöra, hur långt öster om 1323 års gräns den karelska bosättningen sträckte sig, men han anser det troligt, att den karelska fronten på Aunusnäset vid denna tid bör ha varit obruten.

Vid mitten av 1550-talet tog tsar Ivan IV (»den förskräcklige») initiativet till de gränsförskjutningar, som skulle fortgå öster om Östersjön

under mer än 250 år. Ordensstaten söder om Östersjön var då betänkligt försvagad, medan Sverige-Finland genom Gustav Vasas nationella konungadöme framstod starkare än under unionstiden. Ivans angrepp på Baltikum framstod som ett hot mot både Sverige-Finland och Polen-Lithauen. Det var i detta läge, som Erik XIV tog Estland i sitt beskydd år 1561. Johan III:s tronbestigning 1569 förändrade jämviktsläget i Baltikum; hans gamla förbindelse med Polen syntes skapa förutsättningar för ett samarbete med detta land mot Ryssland. Så utbröt 1570 det nordiska 25-årskriget och Sverige-Finlands östproblem upprullades på nytt. Johans skarpblick insåg problemets betydelse; i ett brev 1578 diskuterade han de krav, som skulle ställas, om Ivan avled. Sverige borde då få en landremsa från Solovetsk till Ingermanland eller åtminstone området mellan dåvarande gränsen och Neva samtidigt som de lokala makthavarna i gränstrakterna skulle förmås ge sig under Sverige. Om Ivan levde, borde man eftersträva de ryska erövringarna i Livland samt Nöteborg och Kexholm. Det var Karl IX:s och Gustav Adolfs östpolitik, som redan här skymtade. Men trots tidvis samverkan med Polen blev resultatet av kriget, under vilket Pontus de la Gardie vann sina stora segrar, blygsamt. Freden i Täuysinä 1595 medförde som enda vinst Narva, varjämte rysarna i princip erkände den gränsdragning upp mot Ishavskusten, som skapats av den faktiska bosättningen. Johan III:s östpolitik hade lidit skeppsbrott. Chansen att inom Sverige-Finlands gränser förena hela Karelen, som ett ögonblick tyckts nära, hade omintetgjorts genom rikets inre svaghet, utvecklade krigsmakt och finansiella svårigheter.

Täuysinäfreden blev endast ett stillestånd. »De falska dimitriernas» period i Ryssland, varunder svenskar, polacker och ryska pretenderer kämpade om makten, skapade oanade möjligheter för en framgångsrik östpolitik. Höjdpunkten blev för Sverige-Finland Viborgsfördraget 1609, vari det fick löfte om Kexholms län mot att hjälpa tsar Vasili-Sjuski. Jakob de la Gardies triumf, intåget i Moskva 1610, där han mottogs av tsaren, blev dock kortvarig; katastrofen mot polackerna vid Klusjino avslutade ett skede i Karl IX:s östpolitik. Tsar Vasilis fall berövade Viborgsfördraget dess giltighet. Det polska inflytandet i Ryssland växte. De la Gardie tvangs av förhållandena in på Karls gamla linje att skaffa Sverige-Finland säkra panter för att trygga en förmånlig framtida uppgörelse. 1611 intogs Kexholm och Novgorod, och det ryska lantvärdet valde Gustav Adolf till Rysslands tsar. Då Gustav Adolf 1611 blev konung, stod han inför valet att föra dynastipolitik, d. v. s. förvärva den ryska tronen för sin yngre bror Karl Filip, eller rikspolitik, d. v. s. skaffa Sverige den tryggade gräns, alla hans företrädare mer eller mindre konsekvent eftersträvat. Han valde rikslinjen. Gustav Adolfs stora östprogram framlägges i instruktionerna för de sändebud, som våren 1613 skulle följa hertig Karl Filip till Viborg. Då hade situationen i Ryssland stabiliserats i och med Michail Romanovs val till tsar. Gustav Adolfs minimikrav voro en gränsszon omfattande Ishavskusten till Archangelsk, hela Östkarelen, Ingermanland, området söder om Ladoga med städerna Ladoga och Tichvin samt området öster om Peipus med Gdov och Pskov. Ryssland skulle

trängas tillbaka till det slättland, varifrån det utbrett sig, och Nordens gräns föras fram över de stora sjönäs, som avgränsade Nord-europa mot det östliga slättlandet. Fastän Gustav Adolf knappast var medveten om det, ompände gränsen även det område, som beboddes av de utanför rikets tidigare gräns bosatta östersjöfinska stammarna och folken. Hade programmet förverkligats, hade det förändrat Nordens och särskilt de finska folkens senare historia. Men det skulle endast förverkligas till hälften. Orsakerna härtill voro flera. Undersåtarnas ekonomiska bördor, truppernas av bristfällig försörjning framkallade trötthet och ovillighet samt svårigheten att föra krig i sedan årtionden förhärjade trakter skapade en allmän fredslängtan. Utländska makters intressen började även spela in. England, som under oredan i Ryssland planerat att besätta Ishavskusten, hade ett betydande intresse av att dess ryska handel förlöpte ostörd. Under de 1615 inledda fredsförhandlingarna intog därför den engelske medlaren John Merick knappast en opartisk hållning. Så tillkom Stolbovafreden 27 februari 1617, som medförde Karelens andra delning. I sitt bekanta riksdagstal augusti samma år uppräknade Gustav Adolf dess fördelar. Finland hade som gräns fått Ladoga. Det ödesdigra flankhotet på och norr om Karelska näset hade avlägsnats, medan den långa ödemarksgränsen norr om Ladoga ej utgjorde någon fara, så länge tidens krigskonst ej möjliggjorde att framföra större truppstyrkor här (jämför 1939!). Det karelska kärnområdet vid Ladoga, största delen av ingrernas område samt voternas land hade förenats med de västfinska, västkarelska och estniska landskapen inom samma rike, medan östkarelarna i Viena och Aunus, ingrerna söder om Ladoga och vepserna mellan Ladoga och Valgetjärvi stannade utanför de övriga östersjöfinska folkens och stammarnas gemenskap. Vid bedömandet av Stolbovafreden får man dock ej glömma, att den tidens bristande geografiska insikter ej tilläto Sverige-Finlands ledande män att betrakta de karelska landskapen som en helhet. Aminoff ger flera belysande exempel härpå.

Vid bedömandet av den svenska utrikespolitiken under stormakts-tiden efter Stolbovafreden ansluter sig Aminoff till de finska historiker, som kritisera Sverige för att ha försummat östpolitiken till förmån för interventionen på kontinenten, där ingen varaktig vinst uppnåddes. Likväl skymtar emellanåt Gustav Adolfs östprogram. Under sitt polska krig begärde Karl Gustav av Per Brahe ett utlåtande om de fredsvillkor, man borde förelägga Ryssland, med vilket Sverige då befann sig i krig. Per Brahes 1657 daterade svar är ett av den svenskfinska östpolitikens intressantaste aktstycken. Enligt honom borde Sverige-Finland förvärva en nationellt motiverad naturlig gräns. Alla karelare skulle förenas i ett rike och ingen lockas att fly till rent ryska trakter. Men de försök som gjordes att förbättra Stolbovagränsen misslyckades. Gynnsamma tillfällen lämnades outnyttjade till förmån för erövringsförsöken söder om Östersjön, där likväl ingen varaktig maktställning skapades. Genom Karl Gustavs polska politik fick tvärtom Ryssland fast fot väster om Djnepr. Den ryska faran ryckte närmare Centraleuropa utan att fronten i norr förstärktes.

De i Stolbovafreden förvärvade Kexholms län och Ingermanland gävo Sverige-Finland verkliga assimileringssproblem. Religiösa motsättningar orsakade en viss utvandring. Samtidigt förstärktes dock Ingermanlands finskhet genom invandring. I det stora hela visade det svenska århundradet i Karelen historia en nästan exempellös nationell expansion. De östra ryska landskapen hade samtidigt fått åtnjuta nästan fullständig fred efter krigsperioden i seklets början. Statens grepp om dem hade dock utan tvivel åtstramats.

Med det stora nordiska krigets utbrott 1700 gick Karelen relativt fredliga period i graven. Aminoff kritiserar skarpt Karl XII, som efter Narva hade möjligheter att realisera Gustav Adolfs östprogram men i stället vände sig mot Polen-Lithauen. För chimären att värva Polen som bundsförvant mot Ryssland offrade han Sverige-Finlands Östersjövälde och stormaktsställning. Östkarelen skymtade dock ett tag under Görtz' Ålandsförhandlingar 1718, där tsar Peter var beredd till vissa medgivanden med avseende å Finlands östgräns. Men med Karl XII:s död förföll denna plan. Nystadsfreden 1721, varigenom Sverige avträdde västra Karelen med Viborg, Kexholm och Sordavala, gjorde Ladoga till ett ryskt innanhav och Karelska näset till en rysk kombinerad försvars- och anfallsposition. Men som bekant planerade under Frihetstiden Hattarna revansch. Deras krav 1741 vittnade om en riktig syn på Finlands försvar, men resultatet av kriget blev som bekant Åbofreden 1743, varigenom gränsfästena Fredrikshamn, Villmansstrand och Olovsborg förlorades. Åbofreden 1743 avslutade ett månghundraårigt skede i Sveriges historia. Gustav Adolfs östprogram hade berövats sina förutsättningar. Kriget 1808—1809 gällde ej längre var gränsen skulle dras genom karelarnas land utan om den skulle omspanna Finland eller ej. Finland hade bytt läge i världspolitiken. Dess östgränsproblem upphörde för ett sekel att ha någon utrikespolitisk bärvidd, och frågan om de karelska stammarnas enhet blev för generationer framåt en kulturell och ej en politisk fråga.

Århundradet efter det stora nordiska kriget var för karelarna främlingsväldets sekel. Mellan de karelska områdena i öster och väster, till det yttre olika men dock uppburna av samma finska stam låg som en värld för sig Rysslands nyförvärvade del av Karelen, efter 1809 kallad Gamla Finland. Den erhöi en vidsträckt självstyrelse. I Viborg var det baltiska elementet talrikt företrätt, och de bildades språk blev mer och mer tyska. Ingermanlands öde var nu liksom framdeles det tyngsta inom det karelska området. I det stora hela erbjuder det ryska seklet i Karelen historia en mer splittrad bild än tidigare eller senare. Under den främmande fernissans yta kvarstod dock det nationella arvet som en segt försvarad, i det dolda bevarad framtids-tillgång.

Fredrikshamnfreden 1809 hade berövat Finland dess utrikespolitiska östgränsproblem men samtidigt skapat ett nytt gränsproblem i öster. Gamla Finlands återförening med det övriga Finland till ett storfurstendöme skänkte Finland den gräns i sydost, som det skulle behålla till 1940. Gustav Mauritz Armfelt såg i denna återförening ett

medel att trygga Finlands »självbestånd», och ingen samtida, ej ens han själv, anade hur rätt han skulle få. Småningom blev den bildade finska opinionen medveten om att bortom 1812 års gräns bodde finska stammar och folk. 1821 pekade Erik Gustav Ehrström i en artikel i Åbo Morgonblad på den expansionsmöjlighet de östra finska stammarnas existens innebar. A. J. Sjögrens och senare M. A. Castréns forskningar gävo de första vederhäftiga uppgifterna om dem, och Kalevalas publicering 1835 frambesvor det finska östområdets ställning som en nationell skattkammare. Språkforskaren och skalden August Ahlqvist sammanfattade sin och sina föregångares syn på Östkarelen i den klassiskt vordna dikten »Suomen valta» (Finlands välde): Äänisjärvi, Bottenhavet, Auras stränder, Vienas älv, Där, o finne, ingen annan Borde härska än du själv. Krimkriget 1853—1856 förde åter fram den karelska frågan. 1855 publicerade skalden Emil von Qvanten, Suomis sångs diktare, i Stockholm brochyren »Fennomani och skandinavism», som pläderade för ett nordiskt statsförbund med Finland som medlem. Finlands gräns skulle dock löpa längs Ladoga, Svir (Syväri), Onega upp till Vita havet, varigenom den hittills styckade finska stammen återförenades. Alla de ovan skildrade opinionsyttringarna byggde dock på en föga ingående kännedom om Östkarelen land och folk. Först på 1870-talet möter ett mera realistiskt betonat karelskt program. En artikel, som 1870 ingick i den savokarelska studentavdelningens handskrivna tidning och tillskrivits historikern Torsten Gustav Aminoff, författarens fader, tar upp frågan om hur den andliga klyftan mellan de ortodoxa karelarna och deras lutherska stamfränder skulle kunna överbyggas samt föreslog i detta syfte, att i östra Finland skulle grundas ett ortodoxt präst- och lärarseminarium besjälade av finsk-nationell anda. 1890-talet medförde på alla områden en högkonjunktur för det karelska intresset. När gränsen mellan Finland och Östkarelen i 1900-talets början stängdes, levde Karelen överallt i finska folkets medvetande. Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet hade även Karelen upptäckt sig själv. En kortvarig fri medborgarverksamhet begynte, som kom att betyda mycket för Karelens sak.

Världskriget 1914—1918 gjorde Kola och Östkarelen till trakter av stort internationellt intresse. Den 1916 fullbordade Murmanbanan blev ett förryskningsmedel. Vid denna tidpunkt torde den karelska språkgränsen i stort sett ha följt banan. I Ingermanland hade under tsartidens sista decennier en viss nationell medborgarverksamhet utvecklats. 1917 uppgick Ingermanlands finska befolkning till inemot en kvarts miljon. Så kom detta år den ryska marsrevolutionen, som med ens öppnade nya möjligheter för karelarna på ömse sidor om Finlands gräns. I juli antog ett representantmöte i Uhtua ett förslag om autonomi för Östkarelen inom Rysslands ram. I Ingermanland uppblomstrade det finska bildningsarbetet. Bolsjevikrevolutionen november 1917 införde en ny, oberäknelig faktor. Visserligen proklamerade bolsjevikerna nationell självbestämningssrätt för folken inom det ryska väldet, men det skulle snart visa sig, att proletariats diktatur kom i konflikt med de nationella frigörelseförsöken. Finlands självständig-

hetsförklaring 6 december 1917 följdes januari 1918 av inbördeskriget. Redan innan detta började hade Gränskarelen norr om Ladoga befriats, och februari 1918 förklarade general Mannerheim, att hela Karelen skulle befrias. I mars överskred överstelöjtnant Malm med en expedition gränsen. Kort förut hade ett nytt möte i Uhtua beslutit fullständig skilsmässa från Ryssland. Då striderna i slutet av april upphörde, innehade finska styrkor ett område, som omfattade över hälften av alla karelare i Viena. Intet definitivt avgörande hade dock skett, då Östkarelen och senare Ingermanland indrogs i det världspolitiska spelets allt mer förvirrade cirklar. I och med Brest-Litovskfreden 3 mars 1918 förlorade Tyskland allt intresse för fortsatta framstötningar mot öster. Finlands försök att vinna ententen för karelarnas självbestämmanderätt misslyckades. Sommaren 1918 följde så den av general Maynard ledda engelska interventionen i Murmansk. Den uppgavs riktad mot tyskarna, som sades stå i Viena. Karelarnas dittills eniga front splittrades i ett finskt och ett engelskt parti. En karelsk legion slöt sig till engelsmännen, som i oktober besatte Östkarelen. Men samtidigt fortsatte där agitationen för anslutning till Finland, och i augusti hade Repola socken anslutit sig. Tysklands sammanbrott i november förändrade åter de storpolitiska konstellationerna. Västmakternas intervention avsåg nu endast att upprätta en borgerlig rysk regim. Av intresse är, att även Sverige intresserade sig för Östkarelen; i en promemoria till finske utrikesministern Carl Enckell 11 december 1918 lovade det stödjande finska önskemålen i den karelska frågan mot att folkomröstning anordnades på Åland. Denna kom som bekant icke till stånd. Inom den karelska legionen begynte nationellt finska strävanden framträda, och slitningar uppstodo med engelsmännen. Februari 1919 proklamerade ett möte i Kemi Östkarelen självständighet; en folkomröstning skulle avgöra dess tillhörighet till Finland eller Ryssland. Avgörande för dess öde blev den allmänna offensiv, som vitryska styrkor med stöd av ententen inledde mot Sovjetryssland. Som ett led i denna ingick jägarmajoren Gunnar von Hertzens expedition till Aunus april 1919 och en ingermanländsk finsk frikårs deltagande i general Judenitjs marsch mot Petersburg. I och med Finlands konsolidering började karelarna samtidigt förenas till ett parti. Då engelsmännen hösten 1919 utrymde Östkarelen, orienterade sig karelarna i Viena alltmera mot Finland. Men senhösten 1919 misslyckades som bekant den allmänna offensiven mot Sovjet, och därmed slutade det skede i karelarnas frihetskamp som inletts med Tsarrysslands sammanbrott. Den hade icke givit det eftersträfvade resultatet, mest beroende på bristande stöd från Finland och de förvirrade storpolitiska kombinationerna, men Östkarelen och Ingermanlands folk hade dock för första gången trätt fram i världsoptionens blickpunkt.

Mars 1920 beslöt landskapsdagen i Uhtua Östkarelen skilsmässa från Ryssland. I juni inleddes så i Dorpat fredsförhandlingar mellan Finland och Ryssland. Samtidigt skapade Ryssland en ny statsbildning, Karelen arbetarfolks kommun, som dock icke torde varit ett uttryck för östkarelarnas vilja. Fredsförhandlingarna, som fortgingo

samtidigt med Pilsudskis Ukrainaoffensiv, avslutades 14 oktober med Dorpatfreden, varigenom Finland erhöll 1812 års gräns mot Ryssland. Enda förbättringen var, att Finland i norr erhöll västra Petsamo. Östkarelen utlovades autonomi. Freden väckte opposition i Finland och antogs först efter en het riksdagsdebatt, men ingen chans fanns till förbättring, då Polen samtidigt avslutade sina operationer mot Ryssland. I Östkarelen förorsakade dock besvikelsen över freden redan i november en väpnad resning, som först i februari 1921 nedslogs. Det var karelarnas egen manifestation, som gav ett gripande vittnesbörd om deras livsvilja.

Dorpatfreden 1920 hade förvandlat den östkarelska frågan till en internationell genom att karelarna i två paragrafer utlovades autonomi, vartill anslöt sig en deklaration av sovjetdelegationen. Ingermanländarna åter tillförsäkrades endast de rättigheter, som tillkommo alla minoritetsnationaliteter inom Sovjetunionen. Sedan den provisoriska regeringen i Aunus redan 1919, året därpå följd av Vienaregeringen, nödgats fly till Finland, bildades 10 december 1920 Karelens centralregering, varigenom alla östkarelska områden fingo ett gemensamt organ för sina intressen. Sedan folkresningen kuvats och Sovjet vägrat inlåta sig på några förhandlingar om Östkarels ställning i den enligt fredsfördraget tillsatta finsk-ryska blandkommissionen, tog Karelens centralregering ett nytt initiativ. På dess begäran vände sig ett antal finska vetenskapsmän till sex kännare av internationell rätt från i den karelska frågan neutrala länder. Dessa uttalade, att sovjetdelegationens deklaration utgjorde en del av fredsfördraget och att frågan om dess efterlevnad var av internationell natur. Våren 1923 begärde N. F:s råd, på Finlands initiativ, ett utlåtande av Haagdomstolen, om Drotatutfästelserna voro internationellt förpliktande. Domstolen förklarade sig emellertid förhindrad avge ett utlåtande, då Sovjet ej medgivit, att frågan behandlades där. Vid Folkförbundets församling september 1923 begravdes så den östkarelska frågan genom en till intet förpliktande resolution.

Efter Dorpatfreden byggde Sovjet en nästan ogenomtränglig mur mellan Östkarelen och Finland. Till sin lycka fick däremot Östkarelen en egen säruppgift såsom ett finskt autonomt område. Ordf. i folkkommisariernas råd för den Karelska autonoma socialistiska rådsrepubliken blev den finske kommunisten dr Edvard Gylling, som kring sig samlade en skara från Finland flyktade kommunister. Aminoff ger sitt erkännande åt det arbete Gylling utförde för att bevara det finska språkets ställning i Östkarelen. Orsaken till att Sovjet gav Östkarelen denna gynnade ställning var dock, att man tänkte göra det till en centralhärd för hela Fennoskandias bolsjevisering. Hösten 1935 avlägsnades Gylling, och en stark förryskning inträdde. Samtidigt förintades en stor del av Ingermanlands finska befolkning. Materiellt innebar Sovjets herravälde en stark åderlätning av Östkarelen. Tack vare den nationella verksamhet som inledde bolsjevikperioden i Östkarelen, lämnade den senare konsekventa denationaliseringsperioden ej så djupa spår som man haft skäl att frukta.

Härmed är Aminoff i sin framställning framme vid vinterkriget

1939—1940. Redan 1920 efter Dorpatfreden publicerade Aunusexpeditionens chef, jägarmajoren Gunnar von Hertzen, en skildring av Aunusfälttåget, där han fällde de profetiska orden, att ett återupprättat Ryssland skulle kräva delar av Viborgs län under motivering att den finska gränsen gick för nära Petersburg. Finland måste därför förbättra sin strategiska gräns. Det lämpliga tillfället fann Ryssland som bekant efter avslutandet av den tysk-ryska nonaggressionspakten 23 augusti 1939. Aminoff konstaterar detta utan att fälla något omdöme om den tyska politik, som fick sitt uttryck i denna pakt. Det fördrag, Ryssland 2 december 1939 ingick med Kuusinenregeringen, belyste på ett principiellt sätt dess inställning till det östkarelska problemet; mot avträdelser på Karelska näset skulle ju Finland få kompensation i Östkarelen, vars befolkning förklarades vara av samma nationalitet som Finlands. I Moskvafreden förenades de östra och västra karelska landskapen till den Karelsk-finska socialistiska rådsrepubliken, varigenom deras samhörighet på ett oförtydligt sätt underströks.

Aminoffs bok om kampen om Karelen har utarbetats, medan den förnyade kampen mellan Finland och Ryssland pågår. Denna kamp kommer att avgöra Karelens öde för oöverskådliga tider. Han betonar, att kampen om Karelen varit en utrikespolitisk ledtråd för Sveriges och Finlands stora konungar och statsmän från Magnus Eriksson till Gustav Adolf, från biskop Tomas och Tyrgils Knutsson till Per Brahe och Gustav Mannerheim. Detta är en linje, som enligt honom hittills knappast i tillräcklig utsträckning kommit fram i våra dagars populära historieskrivning. Skall man förstå den stora kamp, som nu rasar i öster, skall man kunna ställa in dess betydelse för Norden i dess rätta framtidssammanhang och nutidsbetydelse, är det nödvändigt att man iakttar, hur det karelska problemet sedan slaget vid Neva 15 juli 1240 som en röd tråd gått genom hela Finlands och största delen av Sveriges historia.